

Monumentnummer*: 516849

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 18 september 2000
Kadaster deel/nr 82862/97

Woonplaats* Arnhem
Gemeente* Arnhem
Provincie* Gelderland

Locatiennaam Arnhem
Locatieomschrijving Centrum

Kadastrale gemeente* Arnhem
Sectie* P
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 2995

Omschrijving**

Inleiding

BIOSCOOP "Luxor", thans muziektheater, gebouwd in 1915-1916 naar ontwerp in Art Déco-stijl van architect W. DIEHL (1876-1956). Het pand is gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van het Willemsplein, nabij de hoek met de Oude Stationsstraat. Het pand staat op een groot perceel dat aan de voorzijde een terugwijkende rooilijn heeft en aan de achterzijde reikt tot aan de Oude Stationsstraat.

In de eerste decennia van de twintigste eeuw ontwikkelde het nieuwe medium film zich snel. Met name de (grote) steden kregen in deze periode een bioscoop; een nieuw gebouwtype, uitsluitend bedoeld voor de vertoning van films aan het publiek. De bioscoopexploitant F. van Laeken realiseerde in samenwerking met enkele ondernemers in de jaren 1915-1916 zijn plan voor een bioscoop in Arnhem: het Luxor-theater aan het Willemsplein, de eerste bioscoop van Arnhem en één van de eerste in Nederland. Luxor was in zijn tijd een uiterst luxueus gebouw, voorzien van de nieuwste technieken op het gebied van verlichting en airconditioning en vormgegeven volgens de laatste mode: de Art Déco-stijl. De ornamenten van voorgevel en interieur zijn afkomstig van de aardewerkfabrikant W.C. BROUWER (o.a. lamphouders, terracotta-reliëfs en cassettenplafond). Het rijke materiaalgebruik, de krachtige vormen en de overvloedige decoratie zijn kenmerkend voor de architectuur van W. Diehl. Deze karakteristieken zijn, weliswaar in andere stijl-uitingen, eveneens aanwezig in het nabij gelegen Vesta-gebouw (Jansbuitensingel 5) en het winkelwoonhuis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

op de hoek van de Zijpendaalseweg en de Cronjéstraat.

De bekleding, pui en luifel in de eerste bouwlaag dateren van na de Tweede Wereldoorlog en vallen niet onder de bescherming.

Omschrijving

Voormalige BIOSCOOP op rechthoekig grondplan, bestaande uit een voorbouw van twee bouwlagen met zolderverdieping en een achterbouw van één hoge bouwlaag met zolderverdieping. De zolderverdieping van de voorbouw heeft een schilddak met leien in Maasdekking, een nok evenwijdig aan de voorgevel waarop een hoge zinken kam met twee hoekpironnen en zeven rondboogopeningen (waarin oorspronkelijk het letterornament "LUXOR"). De dakvoet van het voorschild is in het midden opgelicht en biedt plaats aan een getoogde, vijfruits dakkapel. De zolderverdieping van de achterbouw heeft een hoog zadeldak met de nok haaks op de voorgevel en is belegd met gesmoorde moderne pannen. De symmetrisch ingedeelde VOORGEVEL is opgetrokken in rode baksteen in kruisverband met geknipte voegen, heeft een licht risalerende middenpartij van vier traveeën (overdekt met een schilddak) en aan weerszijden een iets lagere travee met plat dak. De risalerende middenpartij heeft in de eerste bouwlaag een gemoderniseerde pui, houten luifel en bekleding van leistenen platen (aangebracht in de jaren vijftig). Achter deze bekleding bevo(i)nden zich reliëfs met voorstellingen van dansende vrouwen en rankenlijst. De oorspronkelijke ingang bestond uit drie gekoppelde deuren, gevat onder een grote blinde rondboog. In de tweede bouwlaag bevinden zich vier grote, rechtgesloten vensters: grote enkelruits onderramen, geprofileerde wisseldorpels van rode zandsteen, twee gekoppelde zesruits ramen met bewerkte middenstijl in de bovenlichten en driehoekige, getrapte lateien van rode zandsteen met rozetornament tussen twee geprofileerde timpaantjes. De lekdorpels zijn van natuursteen. De wisseldorpels en lateien zijn onderling verbonden door terracotta stenen met decoratieve motieven in reliëf. De vensters worden van elkaar gescheiden door lisenen. De brede hoeklisenen zijn ter hoogte van de verdiepingvloer voorzien van een smeedijzeren lamphouder met krul (de lampen zijn verwijderd). De lampenhouders zijn omgeven door vlakke terracotta tableaux met reliëfversieringen (gestileerde blad- en bloemmotieven, vazen, kabel-, blok en schijflijsten). De gevel wordt beëindigd door enkele en gekoppelde terracotta consoles met bladmotieven, waartussen rechthoekige luchtroosters van terracotta. De consoles ondersteunen een ver uitkragende goot op klossen.

De linker en rechter travee hebben elk een gemoderniseerde zij-ingang in de eerste bouwlaag (was oorspronkelijk een dubbele houten deur onder driehoekige latei). Boven de zij-ingangen bevindt zich een vijf maal uitgemetselde segmentboog, welke is ingeklemd tussen eveneens trapsgewijs naar voren springende zandstenen aanzetblokken met bolmotieven. In de tweede bouwlaag bevindt een venster zoals omschreven bij de middenpartij. Het INTERIEUR van Luxor bezit nog veel oorspronkelijke onderdelen. In de zijgangen aan weerszijden van de gemoderniseerde vestibule: roze/rode granito vloeren met mozaïekranden en betegelde lambrizingen (blauw en geel/groen gemêleerde tegels en een ornamentlijst met bloemmotieven). In de dwarsgang achter de vestibule een dito vloertje en twee marmeren trappen naar de verdieping. De rechter trap heeft een granito bordes en een houten balustraden in Art Déco-stijl. De verdieping heeft een gestuct cassettenplafond met parellijsten, één betegelde kamer met een indeling in panelen en gespannen doek. De grote zaal heeft een tongewelf met cassetten en op regelmatige afstanden geplaatste gordelbogen (vijf stuks). De terracotta cassetten hebben een dambordpatroon met rijke decoraties, een gloeilampenfitting in het midden en bollen in de hoeken. De gordelbogen steunen op muurpijlers en hebben een doorgaande gestucte band met plant- en fruitmotieven. De muurpijlers hebben hoge, met panelen versierde basementen en daartussen dito lambrizingen. Het podium wordt aan weerszijden geflankeerd door een gepleisterde strook met palmladeren en parelrand en een meermalen ingesnoerde zuil met blad- en vlechtwerkljsten. Het podium wordt afgesloten door een boogveld met een voorstelling in reliëf van musicerende en dansende putti's met palmladeren en guirlandes. Het balkon tegenover het podium heeft drie boogopeningen, steunend op twee pijlers met groeven waarin bollen. De

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

zolder boven de grote zaal is met kraalschroten beschoten en heeft ijzeren driehoeksspanen (vier schuin tegen elkaar geplaatste spantbenen met V-vormige vakwerkspanen en een verticale trekstang in het midden).

Waardering

Voormalige BIOSCOOP, thans muziektheater "Luxor" uit 1915-1916.

- Van architectuurhistorische waarde als goed, grotendeels gaaf en zeldzaam voorbeeld van een vroeg bioscooptheater in Art Déco-stijl, dat opvalt door hoogwaardige esthetische kwaliteiten, in in- en exterieur, zoals rijk materiaalgebruik en bijzondere ornamentiek (deels afkomstig van de aardewerkfabrikant W.C. Brouwer). Het pand heeft als zodanig innovatieve waarde, is van bijzonder belang voor het oeuvre van architect W. DIEHL (1876-1956) en neemt een belangrijke plaats in binnen de landelijke architectuurgeschiedenis.
- Van stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de historisch gegroeide singelstructuur/-bebouwing van Arnhem, waarin Luxor een beeldbepalende rol speelt vanwege het materiaalgebruik, de bijzondere ornamentiek en de architectonische vormgeving. Het pand heeft derhalve een bijzondere betekenis voor het aanzien van Arnhem.
- Van cultuurhistorische waarde vanwege de oorspronkelijke bestemming, als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van het medium film; vanwege de huidige bestemming welke nog steeds verbonden is met het culturele leven in en buiten Arnhem. Voorts is het pand van belang vanwege de verschijningsvorm, als bijzondere uitdrukking van de ontstaansgeschiedenis van het bouwtype bioscoop: één van de eerste en zeer luxueus uitgevoerd gebouw voor het vertonen van films aan het publiek.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Welzijn, kunst en cultuur

Functie

Bioscoop